

OPIS PROJEKTA „SKRIVENI HABITATI“

Dizajn i produkcija stalnog postava i multimedijalnog sadržaja

Grupa 4: Dizajn i produkcija elemenata interpretacijske infrastrukture

(Mosor - Jug)

Opis projekta Skriveni Habitati

Splitsko-dalmatinska županija nositelj je EU projekta pod nazivom Skriveni habitati koji se provodi u sklopu poziva „Promicanje održivog razvoja prirodne baštine“ objavljenog od strane Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije te koji se financira iz Europskog fonda za regionalni razvoj. Projekt se provodi u suradnji s ukupno sedam partnera; Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Splitsko-dalmatinske županije More i Krš, Općina Dugopolje, Grad Kaštela, Grad Split, Turistička zajednica Općine Dugopolja, Turistička zajednica Grada Kaštela i Turistička zajednica Grada Splita.

Projektne aktivnosti provodit će se na području Grada Splita, Grada Kaštela i Općine Dugopolje u Splitsko-dalmatinskoj županiji.

Projekt će obuhvatiti turističku valorizaciju putem interpretacije staništa iz sljedećih područja prirodne baštine:

- Spomenik prirode (rijetki primjerak drveća) Maslina u Kaštel Štafiliću
- Ekološka mreža Natura 2000:
- HR2001352 Mosor
- HR1000027 Mosor, Kozjak i Trogirska zagora

Prostor Mosora uglavnom je nevaloriziran u turističkom smislu, a lokalnom su stanovništvu slabo poznate njegove prirodne vrijednosti i razlozi njihove zaštite što predstavlja jedan od oblika izravne i neizravne ugroze za strogo zaštićene, ugrožene i osjetljive vrste, stanišne tipove i staništa. S druge strane, unatoč položaju u Gradu Kaštelima, spomenik prirode Maslina u Kaštel Štafiliću stara oko 1500 godina turistički je također slabo valorizirana pri čemu se posjetiteljima prezentira samo manji dio njihove vrijednosti.

Projekt će obuhvatiti interpretaciju staništa u različitim mjerilima; od mikrohabitata kakve je moguće pronaći unutar stabla Masline, preko mezohabitata u krškom podzemlju (speleološkim objektima) i vrlo raščlanjenoj krškoj površini do makrohabitata na planini Mosoru.

Projekt obuhvaća izgradnju :

1. Centra za posjetitelje u Dugopolju
2. Interpretacijske infrastrukture Mosor-Sjever - radi se o stazi kroz prirodu sa svojom centralnom edukativnim "odmorištem" idealnim za školu u prirodi i ugodno turističko razgledavanje.
3. Interpretacijske infrastrukture Mosor-Jug - radi se o stazi kroz prirodu sa svojom centralnom edukativnim "odmorištem" idealnim za školu u prirodi i ugodno turističko razgledavanje.
4. Interpretacijski Info punkt – Maslina – Na lokaciji stoljetne Masline u Kaštel Štafiliću uredit će se svojevrsno edukativno " odmorište" idealno za školu u prirodi i ugodno turističko razgledavanje.

Uspostava interpretacijske infrastrukture- Mosor Jug

Za potrebe uspostave interpretacijske infrastrukture Mosor - jug najprije je potrebno provesti aktivnosti dizajna i produkcije elemenata interpretacijske infrastrukture sukladno idejnom projektu što će uključivati nabavu materijala, radioničkih nacrti, tekstova i grafičkog izgleda te pozicioniranje brojača posjetitelja Ugovor će biti sklopljen sa Gradom Splitom

Detalji su prikazani u Idejnom projektu. Prilog 1.

OPIS ZAHVATA U PROSTORU

Lokacija zahvata

Uspostava interpretacijske infrastrukture Mosor-jug podrazumijeva uređenje i opremanje edukacijsko- interpretacijskom opremom dviju poučno-tematskih staza na južnoj strani Mosora, naselju Žrnovnici u Gradu Splitu.

Poučno-tematska staza 1 i 1_1

Započinju na k.č. 6109 k.o. Srinjine južno od nogometnog igrališta NK Mosor od kuda se račvaju u dva smjera.

Poučno tematska staza 1

Duljine približno 1700m vodi kroz mjesto Žrnovnica u smjeru Dječjeg vrtića "Radost". Koristi postojeći pješački put uz rijeku Žrnovnica i postojeću Ulicu kralja Petra Krešimira IV. Uključuje postavljanje sljedećih elemenata urbane opreme u prostoru:

- Ulazni info punkt, s integriranim fotonaponskim ćelijama koje pokreću laserski uređaj za prebrojavaju posjetitelja postavljen je na k.č. 6109 k.o. Srinjine
- Rotirajući infotem postavljen je na k.č. 4838 k.o. Žrnovnica
- 6 interpretativnih panoa postavljeno je na postojeći pješački put uz rijeku Žrnovnicu i Ulicu kralja Petra Krešimira IV

Edukativna zona 1 formira se u vanjskom prostoru k.č. 3882 k.o. Žrnovnica koju koristi Udruga Žrvanj (prijatelja kulturne i prirodne baštine Žrnovnice), a sadrži:

- 3 stola sa po 6 stolaca za radionice i odmor,
- 2 rotirajuća infototema,
- 3 kljajališta

Poučno tematska staza 1_1

Duljine približno 200m vodi uz nogometno igralište do Osnovne škole " Žrnovnica". Koristi postojeći pješački put i uključuje postavljanje sljedećih elemenata urbane opreme u prostor:

Edukativna zona 1_1 formira se vanjskom prostoru Osnovne škole Žrnovnice na k.č. 4942 k.o. Žrnovnica, a sadrži :

4 rotirajuća infototema ,

- 10 stolaca,
- 5 kućica za ptice,
- 5 kućica za insekte i kaveze za ptice u vanjskom prostoru vezano za postojeću 'bolnicu' za ptice.

Sadržaj zahvata Poučno tematske staze 1 i poučno tematske staze 1_1

Poučno tematske staze 1 i 1_1 formirane su na način da povezuju nekoliko ustanova društvene namjene naselja Žrnovnice i to s jedne strane Osnovnu školu Žrnovnicu, a s druge strane Dječji vrtić Radost, Dom za starije i nemoćne Zlatne godine i prostore Udruge Žrvanj- prijateljima kulturne i prirodne baštine Žrnovnica.

Vanjski prostori Osnovne škole i Udruge Žrvanj završne su točke staza i na njima su formiranje edukativne zone koje nadopunjavaju aktivnosti koje se tu već odvijaju.

Edukativna zona 1 formirana u vanjskom prostoru udruge Žrvanj interpretira tradicijske sorte voćaka koristeći predviđenu edukacijsko-interpreacijsku opremu: stolove i stolce za radionice, rotirajuće infototeme i kljajališta.

Edukativna zona 1_1 formirana u vrtu Osnovne škole Žrnovnice ima 4 interpretativne točke:

- A- Interpretacija mediteranskog bilja kroz 3 rotirajuća infototema i označavanje pojedinih biljaka.
- B- Pogled na brdo Perun označen je rotirajućim infototemom uz koji je smješteno 10 elemenata za sjedenje.
- C- Kućice za ptice i kućice za insekte interpretativni su elementi, ali ujedno i fizička skloništa ptica i insekata
- D- Već postojećoj 'bolnici' za ptice u sklopu škole pridružuju se kavezi za boravak ptica na otvorenom

Poučno-tematska stazu 2.

Kružnog je oblika približe duljine 630m. Započinje (i završava) na k.č. 3873 k.o. Žrnovnica. Koristi postojeći pješački put i uključuje postavljanje sljedećih elemenata urbane opreme u prostor:

- Ulazni info punkt, s integriranim fotonaponskim ćelijama koje pokreću laserski uređaj za prebrojavaju posjetitelja postavljen je na k.č. 3873 k.o. Žrnovnica
- Razgledalište – edukativni punkt 2A formiran je na k.č. 615 k.o. Žrnovnica, a sadrži rotirajući infototem i 8 elemenata za sjedenje
- Razgledalište- edukativni punkt 2 B formiran je na k.č. 77/1 k.o. Žrnovnica , a sadrži informativne panoa za sjedenje, odmor i vizure
- Razgledalište –edukativni punkt 2C formiran je na k.č. 3350/1 k.o. Žrnovnica, a sadrži osam elemenata za pojačavanje zvuka i osam elemenata za sjedenje
- Škola u prirodi- edukativno stajalište 2A formiran je na k.č. 6108 k.o. Sitno na odvojuku od glavne staze , a sadrži 4 stola sa po 6 elemenata za sjedenje
- 5 interpretativnih panoa postavljeno je na stazi na potezu između ulaznog info punkta i Razgledišta
- Edukativni punkt 2A i na potezu između ulaznog info punkta i Razgledišta- edukativnog punkta 2C

Sadržaj zahvata Poučno tematske staze 2

Započinje infopunktom s infopločama koje komuniciraju osnovne informacije o lokalitetu. Infopunkt je također opremljeni fotonaponskim ćelijama i laserskim uređjima za brojanje posjetitelja. Mjesto okupljanja pri polasku odnosno na završetku šetnje i boravka na stazi. Uz stazu su organizirana tri edukativna punkta- razgledališta i edukativno stajalište – škola u prirodi. Razgledište-edukativni punkt 2A interpretira šume Mosora, a uključuje rotirajući infototem i elemente za sjedenje. Razgledište-edukativni punkt 2B s kojeg se vidi stijena Klobuk sadrži vertikalne infoploče s izrezom kojima se komuniciraju informacije vezane za ptice. Razgledište-edukativni punkt 2C interpretira temu krških voda kroz zvučnu instalaciju koja se sastoji od 8 elemenata za pojačavanje zvuka. Tu se također nalazi 8 elemenata za sjedenje. Škola u prirodi- 6 informativnih panoa koji informiraju o različitim značajkama lokaliteta.

Područje obuhvata sukladno projektu Skriveni Habitati –

Prirodna baština u obuhvatu projekta

Područje Mosora isprepletano je dvama područjima ekološke mreže Nature 2000 – HR1000027 Mosor, Kozjak i Trogirska zagora (područje značajno za očuvanje i ostvarivanje

povoljnog stanja divljih vrsta ptica od interesa za Europsku uniju, kao i njihovih staništa, te područja značajna za očuvanje migratornih vrsta ptica, a osobito močvarna područja od međunarodne važnosti) te HR2001352 Mosor (područje značajno za očuvanje i ostvarivanje povoljnog stanja drugih divljih vrsta i njihovih staništa, kao i prirodnih stanišnih tipova od interesa za Europsku uniju). Područje HR1000027 Mosor, Kozjak i Trogirska zagora obuhvaća staništa sedamnaest vrsta ptica ugroženih u skladu s člankom 4. Direktive o pticama (*Alectoris graeca*, *Anthus campestris*, *Aquila chrysaetos*, *Bubo bubo*, *Caprimulgus europaeus*, *Circaetus gallicus*, *Circus cyaneus*, *Emberiza hortulana*, *Falco biarmicus*, *Falco peregrinus*, *Falco vespertinus*,

Grus grus, *Hippolais olivetorum*, *Lanius collurio*, *Lanius minor*, *Lullula arborea*, *Pernis apivorus*). Područje HR2001352 Mosor koje obuhvaća pet vrijednih staništa (*Rupicolous calcareous or basophilic grasslands of the Alysso-Sedion albi*, *Eastern sub-Mediterranean dry grasslands (Scorzoneratalia villosae)*, *Eastern Mediterranean screes*, *Calcareous rocky slopes with chasmophytic vegetation*, *Caves not open to the public*) sa sedam ugroženih vrsta zaštićenih u skladu s člankom 4. Direktive o pticama (*Bombina variegata*, *Proteus anguinus*, *Lucanus cervus*, *Canis lupus*, *Dinaromys bogdanovi*, *Dinarolacerta mosorensis*, *Elaphe situla*) i osam drugih značajnih vrsta (*Adonis annua*, *Blackstonia perfoliata ssp. serotina*, *Ophrys bertolonii*, *Ophrys lutea*, *Orchis coriophora*, *Orchis provincialis*, *Orchis tridentata*, *Urtica pilulifera*). Područje HR2001352 Mosor prostorni je obuhvat ovog projekta te se preklapa s južnim dijelom većeg područja HR1000027 Mosor, Kozjak i Trogirska zavala, a sva pripadajuća prirodna baština i bogata bioraznolikost manjeg areala u sažetom obujmu predstavljaju prirodno bogatstvo i baštinu šireg područja. Važno je napomenuti kako će se odabrani elementi šireg područja HR1000027 Mosor, Kozjak i Trogirska zavala interpretirati u okviru Projekta. Uz to područje, pri čemu će važnu ulogu imati Hrast u Kaštel Gomilici. Osim navedenog, kroz interpretaciju će u projekt biti uključene i druge zaštićene prirodne vrijednosti (spomenici prirode Vranjača i Hrast u Kaštel Gomilici), vrijedni speleološki objekti, dio ekološke mreže HR2001376 Područje oko Stražnice te vrste i staništa zaštićeni u skladu s Direktivom o pticama i Direktivom o staništima (sl. 5.).

Čitavo je područje u geomorfološkom smislu krški okoliš s iznimno razvijenim podzemnih reljefnim oblicima nastalim uslijed djelovanja podzemnih voda. Osnovno je obilježje mosorskog krša relativno slabo razvijena površinska, ali veoma razvijena podzemna hidrografska mreža zbog čega se ova planina smatra klasičnim primjerom krškog reljefa. Površinu Mosora obilježava vrlo slaba pokrivenost tlom i vegetacijom. Procesom rasjedanja Mosor je podijeljen u tri uzdužna uzvišenja odijeljena flišnim zonama značajno veće pokrivenosti tlom i vegetacijom te manjom propusnošću za vodu zbog čega njima protječu tekućice Žrnovnica, Vilar, Smovo i drugi, manji potoci. Sve to je razlog što su uzvišenja Mosora iznimno bogata speleološkim objektima u kojima su se razvila staništa organizama od kojih su mnoga zaštićena. Među njima se posebno ističe endem čovječja ribica pronađena u Đuderinoj jami. Za mosorsku je herpetofaunu posebno važna i mosorska gušterica za koju je Mosor *locus typicus*. Uz navedene, na Mosoru je zabilježeno još sedam vrsta vodozemaca, dvije vrste kornjača, devet vrsta guštera i jedanaest vrsta zmija, sveukupno gotovo 50 % od ukupnog broja vrsta herpetofaune Republike Hrvatske, a 23 vrste strogo su zaštićene. Uz to, ovo je područje i stanište vrsta sisavaca poput mrkog medvjeda, divokoza, miša stjenara, šumskog miša, endemskog vrtnog puha, smeđaste rovke, lasice, kune, zeca, jazavca, tvora i lisice, kao i trideset vrsta ptica koje tu obitavaju čitavu ili dio godine, a od kojih je sedamnaest zaštićeno. Posebno se ugroženima smatraju suri orao i krški sokol, ugroženom vrstom smatra se zmijar, a osjetljivom sivi sokol.

Na području HR2001352 Mosor nalazi se veći broj speleoloških objekata koji će biti interpretirani u okviru projektnog prijedloga. Na području Općine Dugopolja evidentirano je 36 speleoloških objekata od kojih su neki stanište rijetkih i endemskih vrsta organizama poput mosorske folkije, mosorskog sljepušca, mosorskog gorostasa i mosorskog špiljskog pasjaka. Među speleološkim se objektima posebno ističu špilje - geomorfološki spomenik prirode Vranjača u Kotlenicama, Trojama u Srijanima (dužine 85 m, dubine 45 m), Kraljeva pećina u Dugopolju (dubine 40 m), Maklutača u Dugopolju (dužine oko 30 m, dubine 15 m), Malo razdoblje i Miličevića špilja te jame Snježnica istočno od Ljubljana (na 1.100 m n/m; dubine 90m), Ledenica zapadno od Jabukovca (na 1.050 m n/m; dubine 40 m, temperature 3,1°C), Gajna južno od Javorske (na 1.000 m n/m; dubine 50 m), Mukvena sjeveroistočno od Javorske (na 1.180 m n/m; dubine 80 m), Javorska I, Javorska II, Đuderina jama te Strmička jama I i Strmička jama II. Navedeni lokaliteti iznimno su osjetljivi te nisu prikladni za turističke posjete i opterećenje ekosustava, stoga će se njihova interpretacija omogućiti u interpretacijskom centru gdje će se lokalno stanovništvo i posjetitelji upoznati s njima bez da ih se oštećuje direktnim turističkim aktivnostima.

Na južnom rubu, područje HR2001352 Mosor dodiruje značajni krajobraz Cetina - donji tok koji se pruža od ušća Cetine do iznad Radmanovih mlinica u duljini oko 8 km. Navedeno je područje relevantno za projekt u interpretacijskom smislu budući da je rijeka Cetina izdubila duboki kanjon u Mosoru i na taj način formirala niz karakterističnih geomorfoloških pojava među kojima je najpoznatija tzv. omiška probojnica. Čitav kanjon Cetine s posebnim naglaskom na probojnicu predstavlja školski primjer djelovanja diferencirane erozije (otoci pitomine u flišnom faciesu, okruženi sa svih strana okomitim klisurama krednih vapnenaca). Međutim, navedena prirodna baština biti će djelomično interpretirana i nije u fokusu ovog projekta jer zahtijeva cjelovitu samostalnu interpretaciju. Na zapadnom rubu područje HR2001352 Mosor dodiruje HR2001376 Područje kod Stražnice uključuje jedno vrijedno stanište (Caves not open to the public) s ugroženom vrstom šišmiša (*Myotis blythii*) zaštićenom u skladu s člankom 4. Direktive o pticama, te je vrlo interesantno za interpretaciju u okviru ovog projekta.

Sl. 5. Elementi prirodne baštine u obuhvatu projekta uključujući i one koji će biti uključeni kroz interpretaciju nakon provedbe projekta

Izvor podataka: <http://www.bioportal.hr/gis/>

Značajne vrste i stanišni tipovi koji se štite u sklopu područja Nature 2000 na projektnom području

NATURA 2000 PODRUČJE	HR2001352 MOSOR	HR1000027 MOSOR, KOZJAK I TROGIRSKA ZAGORA	
STANIŠTE	Rupicolous calcareous or basophilic grasslands of the Alysso-Sedion albi	-	
	Eastern sub-Mediterranean dry grasslands (Scorzoneratalia villosae)		
	Eastern Mediterranean screes		
	Calcareous rocky slopes with chasmophytic vegetation		
	Caves not open to the public		
VRSTE	<i>Bombina variegata</i>	<i>Alectoris graeca</i>	<i>Falco peregrinus</i>
	<i>Proteus anguinus</i>	<i>Anthus campestris</i>	<i>Falco vespertinus</i>
	<i>Lucanus cervus</i>	<i>Aquila chrysaetos</i>	<i>Grus grus</i>
	<i>Canis lupus</i>	<i>Bubo bubo</i>	<i>Hippolais olivetorum</i>
	<i>Dinaromys bogdanovi</i>	<i>Caprimulgus europaeus</i>	<i>Lanius collurio</i>
	<i>Dinarolacerta mosorensis</i>	<i>Circaetus gallicus</i>	<i>Lanius minor</i>
	<i>Elaphe situla</i>	<i>Circus cyaneus</i>	<i>Lullula arborea</i>
OSTALE ZNAČAJNE VRSTE FLORE I FAUNE	<i>Adonis annua</i>	<i>Emberiza hortulana</i>	<i>Pernis apivorus</i>
	<i>Blackstonia perfoliata ssp. serotina</i>	<i>Falco biarmicus</i>	
	<i>Ophrys bertolonii</i>		
	<i>Ophrys lutea</i>		
	<i>Orchis coriophora</i>		
	<i>Orchis provincialis</i>		
	<i>Orchis tridentata</i>		
	<i>Urtica pilulifera</i>		

Predviđena Interpretacija "Mosora" unutar Centra za posjetitelje

Izvor: dokument Multimedijalni plan Centra za posjetitelje / Prilog 2.

Multimedijalni postav

Sjeverna zgrada:

Prizemlje:

- **Multi touch stol-** 1 dio- sučelje koje se koristi uz pomoć fizičkih ikoničnih predmeta vezanih uz Mosor i 2 dio- na nižoj fizičkoj razini zbog djece gdje će se na dodir sučelja pričati priče poput legende o Zlatnoj Jami, mosorskim vilama, životinjskim i biljnim vrstama Mosora i sl,
- **Kairos moments:** Posjetitelji će moći virtualno letjeti i hodati skrivenim habitatima Mosora te zavlaci se u špilje i jame
- **Gejmifikacija - učenje o prirodnim vrijednostima Mosora-**

Multimedijalna aplikacija interpretacijskog centra nudi korisnicima iskustvo igranja (gejmifikaciju) temeljeno na geolokaciji. Korisniku će biti dostupni gejmficirani sadržaji, transmedijalno pripovijedanje kao pričanje priče korištenjem više različitih medija čime se potiče posjetitelja na aktivno istraživanje prostora, kviz o skrivenim habitatima i dr. Gejmifikacija sadržaja uključuje i proširenu stvarnost na mobilnim uređajima koja bi koristila elemente virtualne stvarnosti prisutne u Centru. Na ovaj način posjetitelji, osobito najmlađi, imaju priliku učiti i informirati se o skrivenim habitatima unutar i izvan Centra. Dodatno su potaknuti na interakciju s drugim posjetiteljima unutar Centra jer se igra može igrati simultano s drugim igračima. Posjetitelji pritom nisu isključeni iz stvarnog okruženja, nego ih se potiče na istraživanje svih multimedijalnih sadržaja centra i stvarnih lokaliteta skrivene Dalmacije.

Kat:

- Multisenzorske interpretativne zone
- Taktilni, zvučni i mirisni elementi te video projekcije
- Poučne interaktivne instalacije –modeli krških pojava

Obrađene teme:

Više o svim obrađenim temama u Prilogu 2- Mosor-Multimedijalni plan Centra za posjetitelje.

I.

KRŠ

Okosnicu prezentacije krša činiti će **velika krška stijena na kojoj će se nalaziti tekst o važnosti krša za Dalmaciju**. Krš je u Dalmaciji sveprisutan i možemo reći da je konstanta dalmatinskog identiteta.

MIRISI

Posjetitelji će moći uživati i u opojnim mirisima **aromatičnog bilja koje će biti smješteno u sandučićima** te će se moći igrati pogađanja o kojoj je vrsti riječ, a ujedno i naučiti kako bilje koje raste na krškom tlu ima veću koncentraciju eteričnog ulja od biljaka koje rastu na drugim područjima.

II.

SUŽIVOT KRŠA I ČOVJEKA

Geomorfološki fenomen polja u kršu predočit će se **podlogom od pleksiglasa s plodnom zemljom crvenicom** (terra rossa) i mikroorganizmima koji žive u zemlji. Na pleksiglasu će bijelom bojom biti naznačen vektorski prikaz karte svih polja u Dalmaciji / Splitsko-dalmatinskoj županiji

Dodatno će **info grafikama** biti opisani načini **stvaranja plodnog tla pomoću trunjenja mikroorganizama**. Ovakav način prikazivanja doprinosi osvješćivanju važnosti mikro habitata u stvaranju plodnog tla iz koje bogatstvo crpi stanovništvo dugopoljskog kraja / Dalmatinske zagore. Također, ukazuje se na povezanost čovjeka i prirode i važnosti naoko skrivenih habitata za održavanje cjelokupnog ekosustava. **Zaboravljene sorte Dalmacije biti će interpretirane pomoću sjemenja i ilustracija.**

ZVUČNI PEJZAŽ

Zvuk udaraca krampa tzv. Mašklina te stope i rijetko glasanje magarca.

PREDSTAVLJENA FLORA I FAUNA

Kroz znanstvene ilustracije biti će predstavljeni mikroorganizmi: virusi, bakterije, aktinomiceti, gljive, alge, više biljke (podzemni korijen), kišne gliste i kukci.

Postav će činiti sjemenje i ilustracije tipičnih, ali i zaboravljenih dalmatinskih sorti poput drenovine i murve, šipka, nešpole, žižule, višnje, bajama, tugarske trešnje, žrnovske jabuke i dr. Svako sjeme vezat će se uz sebe priču o kulturi vlastitog uzgoja, čime se posjetitelja pobliže upoznaje sa teritorijem, a njihove sadnice moći će se kupiti na sajmovima.

PONESI DALMACIJU:

Posjetitelju se unutar suvenirnice Centra omogućuje kupnja sjemenja čime se redefinira i na kreativnu razinu diže pojam suvenira. Osim sjemenja i sadnica, posjetitelji će moći kupiti i žitarice, čajeve, različite vrste brašna, eterična ulja i tipične dalmatinske specijalitete.

III.

VODENI HABITATI MOSORA

Polja u kršu stvorena su taloženjem segmenata nepropusnog materijala kojeg je voda nanosila tisućama godina. Priča o vodi iz svijeta površinskih voda nastavlja se u podzemnom svijetu ponornica. Navedeno će biti prezentirano kroz **veliku instalaciju napravljenu od kamena i transparentnog materijal koja će ulaziti i izlaziti, odnosno prekidati prostor**. Transparentni materijal biti će plave boje i simulirati će tijek voda. Instalacija će završiti u razini posjetiteljevih očiju gdje će biti objašnjava važnost, uloga i osnovne informacije o površinskim i podzemnim tokovima vode. Uz ovu instalaciju, **biti će postavljena instalacija ljeskanja vode u jednom dijelu prostora kojom će se simulirati odsjaj površine vode u prostoru. Na jednoj od transparentnih površina instalacija koja se nalazi u visini očiju posjetitelja biti će prezentirane flora i fauna skrivenih vodenih habitata**, te važnost održavanja čistoće podzemnih voda krša. Interpretacija faune podzemnih voda ispreplest će se idućom zonom podzemnih habitata unutar speleoloških objekata.

ZVUČNI PEJZAŽ

Zvuk žubora vode

FLORA I FAUNA

Biti će interpretirane biljne vrste poput :

- deveilje (*Seseli tomentosum*),
- puzave kositrenice (*Ephedra campylopoda*)
- djeteljnjaka (*Bituminaria bituminosa*)
- ružičastog slaka (*Convolvulus cantabricus*)
- jesenski procjepak (*Scilla autumnalis*)
- Zlatinkaka (*Asplenium ceterach*)

Ptice vezane uz vodene habitate:

- Mala prutka (*Actitis hypoleucos*)
- Veliki trstenjak (*Acrocephalus arundinaceus*)
- Mala bijela čaplja (*Egretta garzeta*)
- Mlakuša (*Gallinula chloropus*)

Herpetofaunu vezanu za vodu:

- Smeđa krastača (*Bufo bufo*)
- Velika zelena žaba(*Pelophylax lessonagae*)
- Kućni macaklin (*Hemidactylus turcicus*)
- Pjegavi daževnjak (*Salamandra salamandra*)
- Blavor (*Pseudopus apodus*)
- Primorska guštarica (*Podarcis siculus*)

Zmije:

- Šara poljarica(*Hierphis gemonensis*)
- Ribarica (*Batrax tessellata*)

Ribe:

- Kalifornijska pastrava (*Oncorhynchus mykiss*)
- Jegulje (*Aguilla anguilla*)
- Endemska solinska meousne pastve (*Salmothymus obtusirostris salonitana*)
- Endema glavočića crnotrusa (*Pomatoschistus canestrinii*)

Vodozemci:

- Čovječja ribica (*Proteus anguinus*)

IV.

SKRIVENI PODZEMNI HABITATI

Dugogodišnjim djelovanjem vode nastaju špilje i jame koje će u izložbenom prostoru biti predstavljene **infografikom u reljefu speleoloških nacрта špilja i jama u 3D tehnici.**

Infografike i opisi špilja biti će postavljeni na prozirne površine. Uz to će biti **postavljena speleološka oprema za penjanje, alati i opis povijesti spelologije u Dalmaciji.**

U uglu, koji se nalazi na razmeđu interpretativnog dijela speloloških objekata i degradacije vegetacije Mosora, **biti će izrađeni sigasti oblici: stalaktiti, stalagmiti, stalgmati, helektiti, špiljski biseri, sigaste zavjese i dr., u realnoj veličini koji izlaze iz tog prostora.** Posjetitelji će tako moći dodirnuti one oblike koje nije dopušteno dirati u špiljama i jamama zbog mehaničkog oštećivanja ali zbog masnoća i prljavštine na rukama koje oštećuju stotinama i tisućama godina stare forme. Instalacija će tako biti prilagođena slijepim i slabovidnim osobama, a pruža se podjednak doživljaj sakom posjetitelju koji ima priliku vidjeti i osjetiti prostor špilje, inače skriven u tami.

ZVUĆNI PEJZAŽ

Glasanje šišmiša. Jeka

V.

SKRIVENI HABITATI POKROVA MOSORA

Priča o skrivenim podzemnim habitatima vodi nas iz dubina prema izlazu na površinu Mosora. U ovom će dijelu **biti predstavljeni degradacijski stupnjevi vegetacije kao različiti habitati mnogih biljnih i životinjskih vrsta.** Ovaj površinski habitata gotovo je nevidljivo i neprimjetno stanište brojnih zaštićenih i endemskih vrsta flore i faune, ali i zaštićeno područje sumediterranskih suhih travnjaka. U izložbenom postavu taj će habitat biti predstavljen **kroz stupnjeve degradacije vegetacije od "golog krša", gariga, makije pa do šume.** Za svaki pojedini stupanj bit će reprezentirane **znanstvene ilustracije ugroženih ili za ovo područje specifičnih biljaka** (s naznačenim cvjetištem, cvijećem, prašnicima, tučkom, lapovima i laticama) te 3D

skulpture životinja koje se nalaze na ovom habitatu. Posljednja zona šume biti će dodatno podijeljena ovisno o četiri vegetacijske razine zajednice šuma na Mosoru. **Interpretacija završava spomenikom prirode Hrast u Kaštel Gomilici** kako bi se kružno povezali šuma i mikrohabitati prve interpretacijske zone.

ZVUČNI PEJZAŽ

Zvuk kukaca i pjeva ptica.

VI.

OSJETI MOSOR

Opisane zone bile bi upotpunjene dodatnim elementom taktilnih karakteristika.

U središnjem dijelu prostorije nalaziti će se 3d prezentacija reljefa Mosora s naznačenim lokacijama špilja i jama te ostalim informacijama vezanim za interpretacijske zone. Riječ je o prezentaciji planine Mosor i opisanih skrivenih habitata izrađene u obliku tordimenzinalne infografike u kojoj vizualni elementi prevladavaju u odnosu na tekstualne. U 3D prikazu planine Mosora bili bi naznačeni modeli skrivenih habitata poput špilja i jama. Također, sadržavala bi natpise na Brailleovom pismu. Masiv Mosora je predviđen da bude izrađen od kamena.

Opis projekta Skriveni Habitati	<p><u>Izazov:</u></p> <p>Prostor Mosora uglavnom je nevaloriziran u turističkom smislu, a lokalnom su stanovništvu slabo poznate njegove prirodne vrijednosti i razlozi njihove zaštite što predstavlja jedan od oblika izravne i neizravne ugroze za strogo zaštićene, ugrožene i osjetljive vrste, stanišne tipove i staništa. S druge strane, unatoč položaju u Gradu Kaštelima, spomenik prirode Maslina u Kaštel Štafiliću stara oko 1500 godina turistički je također slabo valorizirana pri čemu se posjetiteljima prezentira samo manji dio njihove vrijednosti.</p> <p>Projekt će obuhvatiti interpretaciju staništa u različitim mjerilima.-od mikrohabitata kakve je moguće pronaći unutar stabla Masline, preko mezohabitata u krškom podzemlju (speleološkim objektima) o vrlo raščlanjenoj krškoj površini do makrohabitata na planini Mosoru.</p> <p><u>Fizička infrastruktura projekta Skriveni habitati:</u></p> <p>Projekt obuhvaća izgradnju :</p>
--	---

1. Centra za posjetitelje u Dugopolju – Uspostavljanje Centra za posjetitelje predstavlja formiranje novog turističkog punkta u bližem zaleđu Splitsko-dalmatinske županije, doprinos ostvarenju turističkog potencijala tog područja i pojedinačno se očekuje jačanje turističke aktivnosti i posjećenosti. U tom pogledu, dio posjetitelja ljeti preopterećenog priobalja preusmjerit će se prema unutrašnjosti županije što će doprinijeti i revitalizaciji ovog područja u gospodarskom, a potencijalno i demografskom smislu.
2. Interpretacijske infrastrukture Mosor-Sjever - radi se o stazi kroz prirodu sa svojom centralnom edukativnim "odmorištem" idealnim za školu u prirodi i ugodno turističko razgledavanje.
3. Interpretacijske infrastrukture Mosor-Jug - radi se o stazi kroz prirodu sa svojom centralnom edukativnim "odmorištem" idealnim za školu u prirodi i ugodno turističko razgledavanje.
4. Interpretacijski Info punkt – Maslina – Na lokaciji stoljetne Masline u Kaštel Štafiliću urediti će se svojevrsno edukativno "odmorište" idealno za školu u prirodi i ugodno turističko razgledavanje.

Vizija Centra za posjetitelje

Suvremena multimedijalna tehnologija u službi jedinstvene prezentacije prirodne baštine, privući će veliki broj posjetitelja na Mosor, kao i na ostale lokalitete Splitsko-dalmatinske županije. Prilagođena prezentacija i interpretacija baštine pomoći će smanjenju diskriminacije osoba s invaliditetom tako što će imati pozitivan odjek u društvu i poslužiti kao poticaj drugim sličnim ustanovama, a ujedno i proširiti mrežu posjetitelja.

Suradnja Centra s obrazovnim institucijama, kao što su osnovne i srednje škole, osvješčuju mlađu populaciju o vrijednostima vlastite prirodne baštine i potrebama očuvanja iste.

Prodaja lokalnih proizvoda unutar Centra utjecat će na porast proizvodnja, raznovrsnost ponude i povećanja kvalitete proizvoda kao i valorizaciju tradicionalnih sorti Mosora.

Posebnost Centra-njegov dinamičan karakter, rezultirat će razvojem, širenjem i obogaćivanjem sadržaja u suradnji s posjetiteljima koji su njegovi sukreatori. Takav pristup otklanja mogućnost zastarijevanja Centra i osigurava njegovu trajnu privlačnost i ponovni dolazak posjetitelja.

Misija Centra za posjetitelje

Ovaj Centar, interaktivnim sadržajem, prezentacijom uz pomoć suvremenih multimedijalnih tehnologija ima zadatak približiti posjetiteljima zaštićena područja Natura 2000 te motivirati ih na aktivno istraživanje skrivenih

habitata i dodatno upoznavanje s habitatima koji nisu namijenjeni posjeti. U sklopu toga, posjetitelje se upoznaje s prirodnom baštinom, ali i s ponudom proizvoda i usluga koje nude obiteljska poljoprivredna gospodarstva, kroz degustaciju i kupnju proizvoda. , što posljedično stimulira lokalnu ekonomiju i održivi turizam. Edukativni karakter Centra ogleda se u kreiranju sadržaja putem kojeg posjetitelji imaju priliku iskustveno se educirati o skrivenim mikrohabitata, skrivenim pojavama krša, očuvanju habitata endemskih i ugroženih vrsta flore i faune te o reguliranom i pravilnom posjećivanju speleoloških objekata. Ovaj novi model predstavljanja prirodnih bogatstava koji kombinira znanost i suvremene tehnologije, te tako omogućuje uvid iz nsvakidašnje perspektive, dodatno će probuditi interes posjetitelja za ono što je dosad u stvarnom prostoru bilo nezamijećeno.

Ciljevi projekta

1. Interpretacija i valorizacija skrivenih habitata Dalmacije u svrhu očuvanja i razvijanja svijesti kod javnosti o vrijednosti zaštićenih područja te zaštićene i ugrožene flore i faune.
2. Privlačenje turista iz priobalja u unutrašnjost županije u svrhu ublažavanja negativnih učinaka turističke senzualnosti
3. Omogućavanje prijenosa kapitala (novaca, znanja, kulture i sl.) i u kontinentalnom području SDŽ turističkim migracijama.
4. Korištenje suvremenih multimedijalnih tehnologija u svrhu interpretacije i otkrivanju prirodnih bogatstava na području Mosora i Grada Kaštela.
5. Prilagođena interpretacije sadržaja u svrhu ublažavanja diskriminacije osoba s invaliditetom.
6. Prezentacija tradicionalnih zanata i kulinarskih specijaliteta posjetiteljima putem interaktivnih radionica
7. Kreiranje dodane vrijednosti destinacija: podizanje razine atraktivnosti i privlačnosti za ulaganje u održivi razvoj te usporavanje depopulacije područja.
8. Stimulacija lokalne ekonomije kupnjom proizvoda obiteljsko poljoprivrednih gospodarstava mosorskog područja.
9. Oživljavanje prostora spajanjem tradicionalnog i suvremenog redefinirajući ga u mjesto na koje se posjetitelj rado vraća.
10. Obogaćivanje turističke ponude SDŽ pomoću multimedijalne tehnologije.

Ciljane skupine i dionici

Stalni postav Centra za posjetitelje obraća se širokoj skupini posjetitelja različitih uzrasta, obrazovanja i interesa kojima je u cilju detaljnije upoznavanje fenomena kulturne i prirodne baštine Srednje Dalmacije.

Postav se također obra lokalnom stanovništvu kod kojeg se potiče svijest o vrijednosti vlastite kulture.

Interpretirani sadržaji prilagođeni su osobama s invaliditetom.

Interaktivna edukacija o tradicionalnim znanjima i nematerijalnoj kulturnoj baštini okrenuta je školskom uzrastu.

Dionici:

1. Lokalno stanovništvo

Raznovrsna znanja o specifičnom podneblju i prirodnoj raznolikosti poput informacija o planinarskim stazama, šetnicama i legendama nemoguće je prezentirati bez lokalnog stanovništva. Mještani srednjodalmatinskog područja neprocjenjivo su blago u prenošenju izvornih znanja na mlađe naraštaje usmenim predajama, konkretnim informacijama te pomoću interaktivnih radionica. Ujedno, educiranje lokalnog stanovništva najučinkovitiji je alat u zaštiti prirodnih bogatstava područja.

2. Znanstvenici i stručnjaci

Sadržaj Centra za posjetitelje koji se predstavlja posjetiteljima biti će prikupljen u suradnji s brojnim stručnjacima iz područja biologije, geografije, speleologije, sociologije, etnologije itd. Te će imati ishodište u brojnim stručnim i znanstvenim radovima koji se bave proučavanjem biljnih i životinjskih vrsta Mosora, geomorfoloških karakteristika područja, vegetacije Kaštela, aromatičnog bilja, poljoprivrednih kultura, tradicionalnih zanata i dr.

3. Obiteljsko poljoprivredna gospodarstva SDŽ-a

Nemjerljiv utjecaj na sadržaje Centra imaju i članovi obiteljsko poljoprivrednih gospodarstava koji prezentiraju posjetiteljima svoje proizvode te tako doprinose dinamici prostora. Različitim degustacijama posjetitelje se nastoji zainteresirati za kupnju tih proizvoda kako bi doprinijeli razvoju lokalne ekonomije.

4. Lokalni umjetnici i obrtnici

Važan segment ponude Centra činila bi djela lokalnih umjetnika i obrtnika, naročito onih koji se bave interpretacijom prirodnih raznolikosti kroz umjetnost i suvremenom interpretacijom tradicionalnih elemenata. Na taj način omogućila bi im se veća vidljivost, a ujedno bi se stimulirao daljnji

	<p>umjetnički razvoj, kao i prijenos znanja i vještina na mlađe naraštaje. Svi suveniri Centra biti će izrađeni od strane lokalne zajednice, kao i daljnji umjetnički razvoj te prijenos znanja i vještina na mlađe naraštaje.</p>
Turistički proizvod Skrivena Dalmacija	<p>Potrebno je izraditi Istraživanje turističkog tržišta radi postizanja turističke vidljivosti i plasmana turističkog proizvoda „Skrivena Dalmacija“ kojeg se planira razviti.</p> <p>Područje Skrivene Dalmacije obuhvaća spomenik prirode u Gradu Kaštelima- Maslinu u Kaštel Štafiliću te Mosor kao područja ekološke mreže Natura 2000 (HR1000027) koje se dijelom preklapa s područjem Mosor, Kozjak i Trogirska zagora (HR1000027). Interpretacijom su obuhvaćene i druge zaštićene prirodne vrijednosti poput spomenika prirode Vranjača i Hrast u Kaštel Gomilici, vrijedni speleološki objekti, dio ekološke mreže Područje oko Stražnice (HR2001376), različite zaštićene vrste i stanišna te vrijedni speleološki objekti obuhvaćeni Direktivnom o pticama i Direktivom o staništima.</p> <p>Područje interpretiranih skrivenih habitata Mosora dio je triju područja ekološke mreže Nature 2000-Mosor, Kozjak i Trogirska zagora (HR1000027), područja značajnog za očuvanje i ostvarivanje povoljnog stanja divljih vrsta ptica od interesa za Europsku Uniju, kao i njihovih staništa, te područja značajna za očuvanje migratornih vrsta ptica, a osobito močvarna područja od međunarodne važnosti, te područja Mosor (HR2001352) kao područja značajnog za očuvanje i ostvarivanje povoljnog stanja drugih divljih vrsta i njihovih staništa, kao i prirodnih stanišnih tipova od interesa za Europsku uniju. Područje Mosor, Kozjak i Trogirska zagora obuhvaća staništa 17 vrsta ptica ugroženih u skladu s člankom 4. Direktive o pticama. Područje Mosor obuhvaća pet vrijednih staništa. To su ujedno staništa sedam ugroženih vrsta i osam značajnih vrsta zaštićenih u skladu s člankom 4. Direktive o pticama.</p> <p>Interpretacija prirodne baštine na području Mosora te Masline u Kaštelima nastoji se upoznati i educirati posjetitelje i lokalno stanovništvo o vrijednostima staništa i vrsta koje se nalaze u njihovoj neposrednoj blizini, a često ostanu nezamijećena. Predstavljanje različitih skrivenih habitata najbolji je način interpretacije prirodne baštine i razumijevanje razloga za njezino očuvanje. Pritom se posebna pozornost pridaje održivoj valorizaciji prirodne baštine što se reflektira kroz dva oblika turističke prezentacije i interpretacije IN SITU i EX SITU, a koji su izravno povezani s osjetljivošću zaštićenih prirodnih vrijednosti. Posjetiteljima se putem suvremenih multimedijalnih rješenja unutar Centra za posjetitelje u Dugopolju omogućuje ex –situ prezentacija i interpretacija manje osjetljivih prirodnih vrijednosti</p>

	<p>uzimajući u obzir mjere njihove zaštite od različitih potencijalno negativnih učinaka njihova posjećivanja. Takvom turističkom ponudom povećava se privlačnost turističke destinacije te indirektno i direktno očuvanje prirodne baštine važne za cijeli eko sustav.</p>
--	---